

“INZKOV ZAKON” I OGRANIČENJE SLOBODE IZRAŽAVANJA – DA LI JE “ZAKONODAVAC” OTIŠAO PREDALEKO?

Pregledni naučni rad
UDK: 342.727:341.6(497.6)

DOI 10.51558/2712-1178.2021.7.2.141

Benjamin Nurkić, magistar prava
doktorant na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli
e-mail: bnurkic@bih.net.ba

SAŽETAK

Visoki predstavnik Valentin Inzko je donošenjem dopuna Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine normirao zabranu negiranja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, te time uzburkao strasti u odnosima političkih elita u Bosni i Hercegovini. Autor u ovom radu analizira mogući problem ograničavanja slobode izražavanja normiranjem zabrane negiranja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina “Inzkovim zakonom”. Pored toga, autor u radu razmatra moguće implikacije donešene dopune Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, te u tom smislu autor razmatra dosege donesenih dopuna u budućnosti.

Ključne riječi: zločin genocida, “Inzakov zakon”, sloboda izražavanja, EKLjP

UVOD

Valentin Inzko, sada već bivši Visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini, pred kraj svog mandata donio je Odluku kojom se donosi Zakon o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a kojom je između ostalog normirao zabranu negiranja zločina genocida. Kolokvijalno, ovaj zakon je u javnosti nazvan “Inzakov zakon”,¹ a ono što je probudilo pažnju javnosti vezano za ovaj zakon je svakako normiranje zabrane negiranja genocida. Suštinski, spomenuti zakon ne predstavlja poseban (*lex specialis*) zakon, nego dopunu Krivičnog zakona Bosne i Her-

1 Radi kolokvijalnosti ovog izraza, u nastavku teksta će se češće koristiti izrazi “spomenuti zakon” ili “ovaj zakon”.

cegovine. U tom smislu, Visoki predstavnik je ovom odlukom izvršio nadopunu člana 145a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, tako što je dodao stavove od dva (2) do šest (6).² Nakon donošenja ove odluke, nastupila je politička kriza u Bosni i Hercegovini, manifestirana kroz blokadu rada državnih institucija. Političke partije iz Republike Srpske (RS) su odlučile da neće učestvovati u radu državnih institucija, te je na taj način blokiran rad državnih institucija. Osim toga, političke elite iz RS-a su bile glasne u osudi navedene odluke Valentina Inzka. Tako je u RS-u, od strane Milorada Dodika, člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, pokrenuta peticija za ukidanje "Inzkovog zakona", a u vezi s tim savjetnik Milorada Dodika, Radovan Kovačević, izjavio je sljedeće: „*Dodik poziva sve građane Republike Srpske koji to žele da svojim potpisom na ovu peticiju odbiju da se srpskom narodu i svim građanima Srpske zabranjuje pravo na slobodu mišljenja, kao i da što masovnjim potpisivanjem ove peticije odbijemo političke manipulacije jednog dijela Zapada, koji želi da jedino srpski narod u Evropi bude okarakterisan kao genocidan.*“³ Nedugo nakon pokrenute peticije, Narodna skupština RS-a je usvojila *Zakon o neprimjenjivanju odluke Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini Valentina Inzka o zabrani negiranja genocida*, te su sve političke stranke koje svoje sjedište imaju u RS-u bile za usvajanje ovog zakona.⁴ U tom kontekstu, stekao se dojam da političke elite iz RS-a spomenuti zakon razumijevaju kao "antisrpski" zakon koji je usmjeren protiv srpskog naroda. Naravno, da bi se bolje razumio ovaj zakon, potrebno je pogledati šta "Inzkov zakon" inkriminira kao krivična djela.

-
- 2 Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine. Broj 26/1. Dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>.
- 3 O tome pogledati na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/dodik-peticija-incko-negiranje-genocida/31374264.html>.
- 4 Nakon održane sjednice, Nedeljko Čubrilović je istakao da više nikada i nikome neće dozvoliti "da RS naziva genocidašima, genocidnom tvorevinom, da nas vrijeda, da vrijeda narod koji je istinska žrtva genocida u Drugom svjetskom ratu, da umanjuje našu žrtvu, da umanjuje broj ubijenih u Jasenovcu, da nam prekraja istoriju". O tome pogledati na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nsrs-inzko-ugled-zakon/31384083.html>.

ŠTA “INZKOV ZAKON” INKRIMINIRA KAO KRIVIČNO DJELO?

“Inzkov zakon” kojim se, kako je prethodno navedeno, nadopunjuje član 145a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine je na sveobuhvatan način pokušao da normira kažnjavanje negiranja zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina. Također, spomenuti zakon predstavlja nadopunu Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine - u dijelu u kojem se reguliše izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti.⁵ S tim u vezi, prvi stav spomenutog zakona, odnosno, stav drugi nadopune člana 145a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine glasi: „Ko javno podstrekne na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv skupine osoba ili člana skupine određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, ako takvo ponašanje ne predstavlja krivično djelo iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.“⁶ Ovaj stav predstavlja nadopunu stava (1) koji glasi: “Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.“⁷ Evidentno je da je stavom (2) proširen način učinjenja krivičnog djela, tj. u stavu (2) se dodaje i element podstrekavanja na nasilje, te nadalje, objekat zaštite je proširen, pa se tako u stavu (1) kao objekat zaštite navode konstitutivni narodi Bosne i Hercegovine i ostali, te drugi koji žive u Bosni i Hercegovini, dok se u stavu (2) kao objekat zaštite definišu

⁵ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 3/2003, 32/2003 - ispravka 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/21 od 27.7.2021. – (Odluka Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu).

⁶ Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine. Broj 26/1. Dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>.

⁷ Krivični zakon BiH, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 3/2003, 32/2003 - ispravka 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/21 od 27.7.2021. – (Odluka Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu).

„skupine osoba ili člana skupine određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost.“⁸ Sljedeći stav, ujedno i suštinski najbitniji stav, a koji se odnosi na dopunu člana 145a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, glasi: „*Ko javno odobri, porekne, grubo umanji ili pokuša opravdati zločin genocida, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin utvrđen pravosnažnom presudom u skladu s Poveljom Međunarodnog vojnog suda pridruženom uz Londonski sporazum od 8. kolovoza 1945. ili Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili Međunarodnog krivičnog suda ili suda u Bosni i Hercegovini, a usmjereno je protiv skupine osoba ili člana skupine određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, i to na način koji bi mogao potaknuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv takve skupine osoba ili člana takve skupine, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*“⁹ Prvenstveno, ovim stavom se inkriminira javno odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje ili pokušaj opravdanja zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina. Ovdje je bitno naglasiti da, u skladu sa ovim stavom, inkriminira se se samo ono odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje ili pokušaj opravdanja, koje bude učinjeno javno. Nadalje, u skladu sa navedenim stavom, postoje četiri načina radnje učinjenja krivičnog djela, a to su: odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje, ili pokušaj opravdanja. Odobravanje bi u tom smislu trebalo predstavljati aktivnosti ka razvijanju pozitivnog stava javnosti prema učinjenom zločinu. Poricanje bi, s druge strane, bilo potpuno negiranje da je određeni zločin počinjen, bez obzira na njegovu kvalifikaciju. S druge strane, grubo umanjivanje se može očitovati na više načina, ali prevashodno bi se trebalo odnositi na blažu kvalifikaciju krivičnog djela od one koja je presudom relevantnog suda utvrđena. U tom smislu, teze da u *Srebrenici nije počinjen genocid, nego zločin ili težak zločin*¹⁰ bi predstavljaće grubo

8 Slična formulacija se ponavlja i u sljedećem članu, a što ćemo kasnije i objasniti, ima svoje utemeljenje u standardima međunarodnog krivičnog prava.

9 Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine. Broj 26/1. Dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>.

10 Sličnu izjavu je dao Gideon Greif, izraelski historičar, koji je bio na čelu Nezavisne međunarodne komisije za istraživanje stradanja svih naroda u srebreničkoj regiji od 1992. do

umanjivanje. Grubo umanjivanje se, u tom smislu, ogleda u tome da se presuđeni zločin genocida kao zločin nad zločinima naziva blažom kvalifikacijom - ratnim zločinom.¹¹ Također, grubo umanjivanje se može ogledati u negiranju broja žrtava, pa tako historijski revizionisti često tvrde da je ukupan broj žrtava ubijenih u Srebrenici drastično manji od sudske potvrđenog broja ubijenih, koji iznosi 8.372 osobe. U tom smislu, pojedini političari iz RS-a, poput Milorada Dodika, često navode proizvoljne cifre do 2.000 žrtava i koriste brojne teorije zavjere kako bi objasnili nesklad između njihovih kalkulacija i međunarodnog konsenzusa o broju žrtava zločina genocida u Srebrenici.¹² Na kraju, iz navedenog stava proizlazi kako se krivično djelo može učiniti i pokušajem opravdanja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnog zločina.

Nadalje, u ovom stavu se propisuje da je kažnjivo samo ono odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje ili pokušaj opravdanja genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina koji su utvrđeni pravosnažnim presudama u skladu s Poveljom Međunarodnog vojnog suda pridruženom uz Londonski sporazum od 8. kolovoza 1945. ili Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili Međunarodnog krivičnog suda ili suda u Bosni i Hercegovini. Postavlja se pitanje da li ovakvo normiranje sadrži određene nedostatke? Nedvojbeno je da iz perspektive bosanskohercegovačkog društva i pravosuđa, inkriminiranje odobravanja, poricanja, grubog umanjivanja ili pokušaja opravdanja zločina koji su utvrđeni pravosnažnim presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ),¹³ te pravosnažnim

1995. godine. Pogledati na: <https://www.politika.rs/sr/clanak/486179/Grajf-U-Srebrenici-se-desili-strasni-zlocini-ali-to-nije-genocid>.

11 O razlikama između zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnog zločina pogledati u: Sezović, Z. (2016.), Međunarodno humanitarno pravo, Dobra knjiga, Sarajevo, 147-177.

12 Green, M. H. (2020.), Izvještaj o negiranju genocida u Srebrenici 2020, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica, 31.

13 O pravosnažnim presudama MKSJ-a pogledati na ovom linku: <https://www.icty.org/en/cases/judgement-list#2017>. Te, o načinu osnivanja MKSJ-a pogledati u: Sezović, Z., op. cit. 193-206.

presudama sudova u Bosni i Hercegovini ima potpuno opravdanje u praktičnom smislu. S druge strane, negiranje pravosnažne presude donesenih u skladu sa Poveljom Međunarodnog vojnog suda pri-druženom uz Londonski sporazum (Nirnberški proces),¹⁴ objektivno gledano, nisu u tolikoj mjeri relevantne za Bosnu i Hercegovinu kao prethodno spomenute presude, jer se te presude prevashodno odnose na čelnike nacističke Njemačke koji su odgovarali za počinjeni zločin Holokausta nad Jevrejima u Drugom svjetskom ratu, no istine radi, i odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje i pokušaji opravdanja zločina Holokausta postoji i u kontekstu Bosne i Hercegovine, što ova-kvo normiranje čini opravdanim i svrsishodnim.¹⁵ Međutim, ovakvo normiranje u kontekstu inkriminiranja negiranja genocida i drugih ratnih zločina utvrđenih presudama u okviru Nirnberškog procesa je opravdano zbog usklađivanja domaćeg zakonodavstva s pravnom stečevinom Evropske unije, odnosno preciznije s *Okvirnom odlukom o suzbijanju određenih oblika i izraza rasizma i ksenofobije sredstvima krivič-nog prava 2008/913/JHA*. Navedenom odlukom se normira da države članice trebaju poduzeti mjere u kažnjavanju, između ostalog i djela kao što su „javno odobravanje, negiranje ili grubo trivijaliziranje zločina definiranih članom 6. Londonskog sporazuma o Međunarodnom vojnem tribunalu od 8. augusta 1945. usmjerenih protiv neke grupe lica, definirane po kriteriju rase, boje, religije, nacionalnog ili etnič-kog porijekla i članova takve grupe, ako je to učinjeno na način da podstiče nasilje ili mržnju protiv takve grupe lica ili člana takve grupe.“¹⁶ U skladu s tim, Bosna i Hercegovina je donošenjem spomenutog zakona implementirala navedene odredbe ove odluke Evropske unije u domaće zakonodavstvo.

14 O Niberškom procesu pogledati u: Shaw, N. M. (2008.), *International Law: Sixth Edition*, Cambridge University Press, Cambridge, 399-402.

15 Naravno, količina antisemitizma s tim u vezi povezana je mnogo manja u odnosu na druge države Evrope, ali ipak postoji. O tome pogledati u: Somun, H. (2017.), *Jesmo li antisemiti? - Veze naroda bivše Jugoslavije sa Jevrejima i Palestincima*, Rabic, Sarajevo, 175-180.

16 Pogledati u: Memišević, E., „*Krivičnopravna zabrana poricanja genocida - dozvoljeno ograničavanje slobode izražavanja?*“, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LVIII – 2015, 153-155.

Također, u navedenom stavu se inkriminira i odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje ili pokušaj opravdanja genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina utvrđenih pravosnažnim presudama Međunarodnog krivičnog suda, osnovanog Rimskim statutom,¹⁷ što u recentnom trenutku možda nije bilo ni neophodno s obzirom na broj pravosnažnih presuda koje je do sada donio ovaj sud, ali ovakva inkriminacija bi *pro futuro* mogla imati potpunu opravdanost. Razumljivo, sve četiri kategorije pravosnažnih presuda navedenih u ovom stavu se odnose na pojedince, i svi navedeni sudovi u svojim jurisdikcijama imaju pravo suditi za krivična djela čije se odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje i opravdavanje inkriminira ovim zakonom. U smislu kritike ovog stava, možda se propustilo da se navedu pravosnažne presude Međunarodnog suda pravde i pravosnažne presude sudova u drugim državama. Istina, Međunarodni sud pravde sudi samo državama, ali Međunarodni sud pravde također može da osudi određenu državu u slučajevima genocida, pa je stoga trebalo i pravosnažne presude navedenog suda uvrstiti u spomenuti zakon.¹⁸ Osim toga, u navedenom zakonu propušteno je navesti i pravosnažne presude sudova u drugim državama, koje također mogu biti relevantne za Bosnu i Hercegovinu. Podjećanja radi, Nikolu Jorgića je Vrhovni državni sud Njemačke pokrajine North Rhine Westphalia u Düsseldorf osudio 1997. godine za zločin genocida na području Doboja na doživotnu kaznu zatvora.¹⁹ Također, Evropski sud za ljudska prava (ESLjP) je u presudi u slučaju *Jorgić protiv Njemačke* potvrdio da su njemački sudovi imali pravo da sude za teška krivična djela, kao što je zločin genocida, na osnovu univerzalne jurisdikcije.²⁰ Pored toga, brojni inostrani sudovi su procesuirali veliki broj optuženih za rat-

¹⁷ O Međunarodnom krivičnom суду pogledati u: Mudrić, M., „Međunarodni kazneni sud“, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 40 (83), 2006.

¹⁸ Npr. Vojska Republike Srbске je označena odgovornom za zločin genocida počinjen u Srebrenici od strane Međunarodnog suda pravde. Pogledati u: Seizović, Z., „*Posljedice presude Međunarodnog suda pravde po tužbi Bosne i Hercegovine protiv Savezne Republike Jugoslavije*“, *Pravna misao*, 1/2, 2019.

¹⁹ Mahmutović, Dž., Muharemović, M., „*Prva presuda za genocid u Evropi nakon Drugog svjetskog rata*“, *Monumenta Srebrenica*, 2/2013 (2), 2013.

²⁰ *Jorgić protiv Njemačke* (broj aplikacije: 74613/01). Dostupno na: <https://www.legal-tools.org/doc/812753/pdf/>.

ne zločine počinjene na prostoru Bosne i Hercegovine u periodu od 1992. do 1995. godine. Tako je npr. Džeki Arklov osuđen pred sudom u Švedskoj za počinjene ratne zločine u logoru Dretelj, Gabela, Silos, kao i drugim logorima tokom 1993. godine.²¹ Slično, Refik Sarić je osuđen pred sudom u Danskoj za počinjene ratne zločine nad zarobljenicima u logoru Dretelj.²² Stoga, zbog velikog broja presuda koje su se odnosile na ratne zločine počinjene u Bosni i Hercegovini u periodu 1992. do 1995. godine, a koje su donesene od strane sudova u Njemačkoj, Danskoj, Švedskoj, Norveškoj, Srbiji, te Hrvatskoj,²³ svršishodno bi bilo radi procesa tranzicijske pravde inkriminisati zabranu negiranja svih zločina utvrđenih presudama inostranih sudova. S tim u vezi, ostaje dojam da je "normotvorac" propustio da navede i pravosnažne presude inostranih sudova kao pravno relevantne u smislu zabrane odobravanja, poricanja, grubog umanjivanja i pokušaja opravdanja zločina navedenih u ovom zakonu.

Nadalje, "Inzkovim zakonom" se u ovom stavu definiše da će odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje i pokušaji opravdanja biti inkriminisani samo ako su usmjereni „protiv skupine osoba ili člana skupine određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, poreklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, i to na način koji bi mogao potaknuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv takve skupine osoba ili člana takve skupine.“²⁴ Ovo je naročito bitno u kontekstu slobode izražavanja, a kako se u ovom dijelu ovog stava reguliše, samo ono odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje i pokušaj opravdanja koje će se sankcionisati je ono koje bude usmjereno protiv određene grupe ili pojedinca kako bi se izazvalo nasilje ili mržnja prema toj grupi

-
- 21 Gurda, V., Mahmutović, Dž., Iveljić, M., „Procesuiranje ratnih zločina u vlastitom dvorištu: Neki pokazatelji petnaestogodišnjeg rada odjela za ratne zločine suda Bosne i Hercegovine“, Monumenta Srebrenica, vol. 10, 2021, 264.
- 22 Gurda, V., „Sporazumi o priznanju krivnje za ratne zločine u Bosni i Hercegovini: između pokajanja i konsenzualne pravde“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, vol. 6, broj 1-2, 2020, 29.
- 23 Gurda, V., Mahmutović, Dž., Iveljić, M., op. cit. 264-266; Gurda, V., op. cit. 28-30.
- 24 Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine. Broj 26/1. Dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>.
-

ili tom pojedincu. Također, u ovom stavu se normira kazna za navedena krivična djela u visini od šest mjeseci do 5 godina zatvora.²⁵

Sljedeći stav, stav (4) glasi: „Ko krivično djelo iz stava (1) do (3) ovog članka izvrši tako da javnosti učini dostupnim ili joj distribuira letke, slike ili druge materijale, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje jedne godine.“²⁶ Ovim stavom se proširuje način radnje učenjenja krivičnog djela navedenih u stavovima od (1) do (3), što je i razumljivo, pošto je do sada u kontekstu Bosne i Hercegovine to bila česta pojava.²⁷ Također, zanimljivo je da u kontekstu ovog stava, “zakonodavac” određuje samo minimalnu kaznu zatvora, dok ne određuje maksimalnu kaznu zatvora.

U narednom stavu (5) se definiše da u slučaju da se prethodno navedena krivična djela učine tako da se poremete javni red i mir, ili se navedena djela učine na prijeteći, zlostavljujući ili uvredljiv način, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje tri godine.²⁸ U tom smislu, “zakonodavac” određuje težu kaznu za navedena krivična djela ako su učinjena na način da se poremeti javni red i mir, ili ako su učinjena na prijeteći, zlostavljujući ili uvredljiv način. S tim u vezi, “zakonodavac” određuje minimalnu kaznu u visini od tri godine, ako su navedena krivična djela učinjena na navedene načine.

Nadalje, stav (6) “Inzakovog zakona” glasi: „Ko dodijeli priznanje, nagradu, spomenicu, bilo kakav podsjetnik ili bilo kakvu privilegiju ili slično osobi osuđenoj pravomoćnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili imenuje javni objekt kao što je ulica, trg, park, most, institucija, ustanova, općina ili grad, naselje i naseljeno mjesto, ili slično, ili registrira naziv po ili prema osobi osuđenoj pravomoćnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili bilo na koji način veliča osobu osuđenu pravomoćnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin,

25 Ibid.

26 Ibid.

27 Pogledati na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-istocnom-sarajevu-zalijepljeni-novi-plakati-sa-likom-ratnog-zlocinca-ratka-mladica/180226145>.

28 Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine. Broj 26/1. Dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>.

kaznit će se kaznom zatvora od najmanje tri godine.²⁹ Ovakvo normiranje je bilo i očekivano, zbog toga što je u političkom životu Bosne i Hercegovine bila “normalna” pojava da se ratni zločinci glorificiraju. Pa će se tako prakse poput imenovanja studentskog doma po ratnom zločincu osuđenom za genocid - Radovanu Karadžiću, ili bilo kakav drugi vid “glorificiranja” ratnog zločinca ili njegovog privilegovanja, u budućnosti kažnjavati minimalnom kaznom zatvora od tri godine.³⁰ Ovdje je bitno napomenuti da je kod navedenih načina učinjenja krivičnog djela, kako navodi Anida Sokol, izostavljen element uslovljennosti da takvo postupanje treba uzrokovati mržnju ili nasilje protiv određene grupe.³¹ No, iako je “zakonodavac” izostavio takvu uslovljennost u ovom slučaju, *prima facie* je jasno da bi ovakvo djelovanje eventualnog učinitelja krivičnog djela iz navedenog stava štetno djelovalo po društvo, bez obzira da li je usmjereno na određenu grupu s ciljem uzrokovanja mržnje ili nasilja prema toj grupi. Stoga je ovaj element uslovjenosti opravdano izostavljen u ovom stavu, iako bi u mogućim izmjenama “Inzkovog zakona” moglo biti riječi i o inkorporaciji “uslovjenosti” u ovaj stav.

Sljedeći stav, stav (2), koji, ustvari, postaje stav (7), mijenja se i glasi: „Počinitelj krivičnog djela iz stava (1) do (4) ovog člana koji je dužnosnik ili odgovorna osoba ili zaposlenik u instituciji vlasti ili bilo kojem organu koji se finansira putem javnog budžeta, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje tri godine.”³² Zanimljivo, ovim stavom se definiše minimalna kazna zatvora u iznosu od tri godine, ako je učinilac krivičnog djela, dužnosnik, odgovorna osoba ili zaposlenik u instituciji vlasti ili bilo kojem drugom organu koji se finansira putem

29 *Ibid.*

30 O imenovanju studentskog doma po Radovanu Karadžiću pogledati na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/milorad-dodik-na-palama-otvorio-studentski-dom-nazvan-po-radovanu-karadzicu/160320035>.

31 Sokol, A. (2021.), Regulacija govora mržnje i dezinformacija u Bosni i Hercegovini: propisi i praksa, SEENPM/Mirovni institut/Fondacija Mediacentar, Tirana/Ljubljana/Sarajevo, 6-7.

32 Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine. Broj 26/1. Dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>.

javnog budžeta. Razumljivo je da je u ovom kontekstu “zakonodavac” imao intenciju da ovakvom inkriminacijom pokuša prevenirati učinjenje ovih krivičnih djela od strane nosioca vlasti, s obzirom na to da učinjenje krivičnog djela od strane učinioca iz ovih kategorija mogu imati ozbiljnije posljedice po društvo i državu. Također, u tom kontekstu, “zakonodavac” je ekstenzivno postavio tu kategorizaciju, ubrajajući u tu kategoriju svaku osobu koja je „dužnosnik, odgovorna osoba ili zaposlenik u instituciji vlasti ili bilo kojem drugom organu koji se finansira putem javnog budžeta.“³³ U tom smislu, termin “institucije vlasti” je jasan, u sebe uključuje sve organe vlasti, od zakonodavne, izvršne, sudske, upravne, na svim nivoima, od državnog, entitetskog, kantonalnog i lokalnog nivoa, dok termin „bilo kojem drugom organu koji se finansira putem javnog budžeta“ može uključivati sve organe koji se finansiraju putem budžeta, na svim nivoima, što predstavlja vrlo širok i sveobuhvatan termin. Tako da će, u tom kontekstu, Sud Bosne i Hercegovine imati prostora da na ekstenzivan način tumači ovaj pojam kod ocjene da li eventualni učinilac krivičnog djela iz spomenutog zakona spada u kategoriju osoba koje definiše ovaj stav.

U članu 2, ujedno i zadnjem članu “Inzkovog zakona”, je regulisan *vacatio legis* koji iznosi „osam dana od dana objave na službenoj internetskoj stranici Ureda visokog predstavnika ili jedan dan od dana objave u “Službenom glasniku Bosne i Hercegovine”, koji god od tih dana nastupi ranije.“³⁴

Sve navedeno u ovom dijelu rada, a što se odnosi na tumačenja pojedinih termina i mogućnosti njihove primjene, treba uzeti sa rezervom, iz razloga što će sudska praksa, prevashodno Suda Bosne i Hercegovine, odrediti načine primjene i načine tumačenja pojedinih termina iz ovog zakona. Svakako, generalna ocjena je da ovim zakonom pokušano da se na sveobuhvatan način inkriminiraju svi načini negiranja pravosnažno presuđenih zločina, što nadalje ukazuje da argumenti kako je navedeni zakon antisrpski ili da je umjeran protiv jednog konstitutivnog naroda u Bosni i Hercegovini nisu osnovani. Također, ovaj zakon je samo usmjeren protiv onih koji žele da veličaju zločine, kako bi se žrtve zločina zaštitile od takvog postupanja, a i kako bi samo društvo bilo zaštićeno od takvog antcilizacijskog

33 *Ibid.*

34 *Ibid.*

djelovanja.

ZABRANA NEGIRANJA ZLOČINA I SLOBODA IZRAŽAVANJA

Nakon što je analiziran sadržaj predmetnog zakona te zaključeno da on ne predstavlja "antisrpski" zakon, potrebno je vidjeti u kakvom su odnosu zabrana negiranja zločina i sloboda izražavanja. Sloboda izražavanja predstavlja međunarodno priznato ljudsko pravo,³⁵ te s tim u vezi, potrebno je "Inzkov zakon" dovesti u vezu sa slobodom izražavanja kako je ona normirana u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (EKLjP). U članu 10. EKLjP-a se normira sloboda izražavanja, a navedeni član glasi: „1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija. 2. Ostvarivanje ovih sloboda, budići da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijegati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristranosti sudstva.“³⁶ Kako navode

35 Tako je sloboda izražavanja normirana i u Međunarodnom paktu o političkim i građanskim pravima u članu 19 koji glasi: „1. Niko ne može biti uznemiravan zbog svoga mišljenja. 2. Svako ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo obuhvata slobodu da traži, dobija i širi informacije i misli svake vrste, bez obzira na granice, bilo usmeno, pismeno, stampom ili u umjetničkoj formi, ili bilo kojim drugim sredstvom po svom izboru. 3. Vršenje prava predviđenih u stavu 2. ovog člana nosi sa sobom posebne dužnosti i odgovornosti. Zbog toga se ono može podvrći određenim ograničenjima koja moraju biti utvrđena zakonom i biti neophodna: a) za poštovanje prava ili ugleda drugih lica; b) za zaštitu državne sigurnosti ili javnog reda, ili javnog zdravlja ili morala.“ Dostupno na: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/medunarodniPakt%20B.pdf>.

36 Član 10 ESLjP-a. Dostupan na: https://www.echr.coe.int/documents/convention_bos.pdf.

Amila Ferhatović i Davor Trlin, sloboda izražavanja ima svoja ograničenja, a jedna od granica u tom smislu je govor mržnje, jer kako ističu navedeni autori, gdje prestaje granica slobode izražavanja tu počinje govor mržnje, no kako će se u nastavku vidjeti, tu granicu često nije lako odrediti.³⁷

Stoga, iako EKLjP normira slobodu izražavanja, sloboda izražavanja nije normirana kao apsolutno pravo, već kao pravo koje može biti podvrgnuto određenim ograničenjima kada je to neophodno u demokratskom društvu, u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristranosti sudstva. U tom kontekstu, primjetno je kako je EKLjP dosta široko postavila granice za djelovanje države u smislu ograničenja ovog prava, pa se s tim u vezi postavlja pitanje, da li je "Inzgov zakon" u skladu sa normiranjem EKLjP-a ograničio slobodu izražavanja? Naravno, pošto se radi o "živoj materiji", odgovor na postavljeno pitanje će se najlakše pronaći konsultovanjem prakse Evropskog suda za ljudska prava (ESLjP). Kako navode Gačanica i Finkeldey, ESLjP je u slučaju *Garaudy protiv Francuske*³⁸ jasno definisao da negatori genocida, u ovom slučaju negatori zločina Holokausta, ne uživaju zaštitu predviđenu članom 10. EKLjP-a.³⁹ U konkretnom slučaju, ESLjP se oslonio na član 17. EKLjP-a⁴⁰ koji zabranjuje zloupotrebu bilo kojeg prava navedenog u

37 Ferhatović, A., Trlin, D., „Krivičnopravni aspekt govora mržnje kao zloupotreba prava na slobodu izražavanja“, Pregled: časopis za društvena pitanja, 2/2019, 2019, 154. Također o tome pogledati u: Omerović, E., Hrustić, A., „Sloboda izražavanja i govor mržnje: odgovor države Bosne i Hercegovine“, Analji Pravnog fakulteta u Zenici, 13 (25), 2020.

38 Garaudy protiv Francuske (broj aplikacije: 65831/01). Dostupno na: file:///C:/Users/WIN10/Downloads/003-788339-805233.pdf.

39 Gačanica, L., Finkeldey, C., (2019.), *Calling War Atrocities by Their Right Name: Regulating a Ban on Denial, Trivialisation, Justification or Condonation of Genocide, the Holocaust, Crimes against Humanity or War Crimes*, Fourm ZDF, TRIAL International, Sarajevo, 14.

40 Član 17 EKLjP-a glasi: „Ništa u ovoj konvenciji ne može se tumačiti tako da podrazumijeva pravo bilo koje države, grupe ili lica da se upuste u neku djelatnost ili izvrše neki čin koji je usmjeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i

EKLjP. U tom smislu, ESLjP je analizirajući sadržaj knjige koju je Garaudy napisao pod naslovom *The Founding Myths of Modern Israel*, a u kojoj je, kako je ESLjP utvrdio, na jedan nenaučan način pokušao da ospori zločine protiv čovječnosti počinjene od strane nacističkog režima protiv Jevreja, te naposljetku zločin Holokausta koji je počinjen nad Jevrejima. S tim u vezi, kako je ESLjP u ovom konkretnom slučaju utvrdio, ovakvo pisanje je nespojivo sa demokratijom i ljudskim pravima, te se zbog toga ovim krši član 17. EKLjP-a, jer je na ovaj način autor knjige pokušao da slobodu izražavanja zloupotrijebi kako bi zločine počinjene nad Jevrejima negirao.⁴¹ Osim standarda koji je uspostavio ESLjP u slučaju *Garaudy protiv Francuske*, i nacionalni sudovi pojedinih zemalja su zauzimali slična stajališta. Tako je Vrhovni sud Kanada u slučaju *R. protiv Keegstra*⁴², odlučio da su odredbe Krivičnog zakona koje normiraju govor mržnje u skladu sa Ustavom Kanade. U konkretnom slučaju, srednjoškolski profesor je učio učenike da je Holokaust cionistička prevara i da su za sve svjetske probleme krivi Jevreji. Profesor se pozvao na slobodu izražavanja, međutim kako je utvrdio Vrhovni sud Kanade, propaganda mržnje protiv određenih skupina se mora spriječiti ako se želi očuvati i unaprijediti multikulturalnost, te osim toga, kako dalje Sud tvrdi, vrijednost "istine" je marginalna naspram demokratskih vrijednosti koje se štite Krivičnim zakonom.⁴³

Nadalje, Ustavni sud Njemačke je ustanovio da ne možemo govoriti o, *per se*, zauzimanju stajališta za ili protiv negiranja zločina ili za ili protiv slobode izražavanja, jer, kako je Ustavni sud Njemačke

sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj mjeri od one koja je predviđena Konvencijom.“ Dostupno na: https://www.echr.coe.int/documents/convention_bos.pdf. Također, o načinu upotrebe člana 17 EKLjP-a od strane ESLjP-a u smislu isključivanja primjene člana 10 EKLjP-a pogledati u: Lobba, P., (2015.), „*Holocaust Denial before the European Court of Human Rights: Evolution of an Exceptional Regime*“, *The European Journal of International Law*, Vol. 26 no. 1.

41 Garaudy protiv Francuske (broj aplikacije: 65831/01). Dostupno na: <file:///C:/Users/WIN10/Downloads/003-788339-805233.pdf>.

42 O slučaju *R. protiv Keegstra* pogledati detaljnije na: https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc_csc/en/item/695/index.do.

43 Hennebel, L., Hochmann, T., (2011.), *Genocide Denials and the Law*, Oxford University Press, Oxford, 145-146.

utvrdio, potrebno je napraviti balans između ova dva pojma, kako bi se vidjelo kakvi bi gubici bili ako bi ograničili slobodu izražavanja, ako bi odredbe zakona koji zabranjuje negiranje genocida prevladale, te kakvi bi gubici bili ako bi sloboda izražavanja prevladala nad zakonom. Na osnovu toga, trebalo bi analizirati koji bi gubici bili teži za društvo. S tim u vezi, Ustavni sud Njemačke je stao na stranu slobode izražavanja u slučaju izdavanja knjige pod naslovom *Truth for Germany: The Question of Guilt for the Second World War*, gdje je autor iznio stav da su za početak Drugog svjetskog rata bili krivi saveznici, a ne Hitler. Knjiga je bila cenzurirana, te je bila zabranjena prodaja ove knjige, no Ustavni sud Njemačke je odlučio da se ne radi o glorificiranju nacističkog režima, nego o iznošenju drugačijih stavova u vezi određenih historijskih događaja, te s tim u vezi, u konkretnom slučaju cenzuriranje navedene knjige je proglašeno neustavnim.⁴⁴

Da bi se bolje razumjeli standardi ESLjP-a kod određivanja da li se radi o slobodi izražavanja ili ne, potrebno je pogledati i druge slučajeve gdje je ESLjP donosio presude i u korist slobode izražavanja. Tako je ESLjP u slučaju *Perinçek protiv Švicarske*⁴⁵ presudio u korist slobode izražavanja. U konkretnom slučaju, turski državljanin je dok je boravio u Švicarskoj imao nekoliko izjava u kojima je tvrdio da je genocid počinjen nad Armenima "međunarodna laž". Perinçek je zbog te izjave osuđen zbog rasne diskriminacije, ali je nakon što je iscrpio sve pravne lijekove u Švicarskoj, svoj predmet doveo pred ESLjP - koji je presudio u njegovu korist.⁴⁶ U tom kontekstu, ESLjP je - kako je to i Ustavni sud Njemačke ustanovio - balansirao između slobode izražavanja i opravdanosti upitanja vlade u slobodu izražavanja pojedinca, te je nakon što je analizirao relevantne činjenice, kao što su priroda

44 Grimm, D., *The Holocaust Denial Decision of the Federal Constitutional Court of Germany* u: Hare, I., Weinstein, J., Extreme Speech and Democracy, Oxford University Press, Oxford, 2009, 559-561.

45 Perinçek protiv Švicarske (broj aplikacije: 27510/08).
Dostupno na: file:///C:/Users/WIN10/Downloads/pdf%20(1).pdf. Također, o navedenom slučaju pogledati u: Belavusau, U., „Perinçek v. Switzerland (Eur. Ct. H.R.)“ International Legal Materials, 55(4), 2016.

46 Pégrier, C., „Speech and Harm: Genocide Denial, Hate Speech and Freedom of Expression“, International Criminal Law Review, 18(1), 2018., 99-100.

izjava, mjesto i vrijeme kada su date, stepen u kojem su posljedično bila pogodjena prava Armenaca, utvrdiota jepravo Perinčeka na slobodu izražavanja prekršeno. Kako je ESLjP u konkretnom slučaju zaključio, takva osuda (osuda Perinčeka) nije bila nužna u demokratskom društvu, jer nije posebno bilo neophodno zaštiti čast i osjećaje potomaka žrtava, koje datiraju iz 1915. godine.⁴⁷ Test u balansiranju, koji je u konkretnom slučaju ESLjP koristio da bi ocijenio prirodu izjave podnosioca predstavke, zasnivao se na sljedećim činjenicama: kontekst interferencije (geografski/historijski faktori i vremenski faktor); u kojoj mjeri su izjave podnosioca predstavke utjecale na prava pripadnika armenske zajednice; postojanje ili nedostatak konzensa među visokim stranama ugovornicama; da li bi se miješanje moglo smatrati potrebnim prema međunarodno-pravnim obaveza Švicarske?; metoda koju koriste švicarski sudovi da opravdaju osudu podnosioca predstavke; ozbiljnost smetnji; balansiranje prava podnosioca predstavke na slobodu izražavanja s pravom Armenaca na poštovanje njihovog privatnog života.⁴⁸ Pored svega navedenog, ESLjP je analizirao i relevantne međunarodne obaveze Švicarske te zaključio kako ni iz jednog međunarodnog akta ne proizlazi obaveza nametanja krivičnih sankcija za negiranje genocida - na način na koji je to propisano u švicarskom zakonodavstvu.⁴⁹

Također, bitan predmet za bolje razumijevanje odnosa između slobode izražavanja i zabrane negiranja zločina je slučaj *Lehideux i Isorni protiv Francuske*⁵⁰ gdje je ESLjP donio presudu u korist podnositelja predstavke. U konkretnom slučaju, radilo se o predstavljaju uloge Maršala Pétaina u Drugom svjetskom ratu u drugačijem svje-

47 Perinček protiv Švicarske (broj aplikacije: 27510/08).

Dostupno na: file:///C:/Users/WIN10/Downloads/pdf%20(1).pdf. Također pogledatina: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/ecthr-perincek-v-switzerland-no-2751008-2013/>.

48 Pégorier, C., op. cit. 121.

49 Herceg Pakšić, B., „Tvorba novih standarda u slučajevima teških oblika govora mržnje: negiranje genocida pred Europskim sudom za ljudska prava“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 67, br. 2, 2017, 247.

50 Lehideux i Isorni protiv Francuske (broj aplikacije: 55/1997/839/1045). Dostupno na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-58245%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-58245%22]}).

tu od one koja je općeprihvaćena u Francuskoj - da je Maršal Pétain bio izdajica i saveznik fašista. Konkretno, podnosioci predstavke su Maršala Pétaina pokušali predstaviti kao pozitivnu historijsku ličnost. ESLjP je presudio u korist slobode izražavanja, navodeći da ovaj slučaj „ne spada u kategoriju jasno utvrđenih historijskih činjenica – kao što je Holokaust – čije bi negiranje ili revizija bila uklonjena iz člana 10. članom 17.“⁵¹ Drugim riječima kazano, ESLjP je utvrdio da svako ima pravo na slobodu izražavanja kada govorimo o neutvrđenim historijskim činjenicama, ali je također utvrdio da kada je riječ o jasnim historijskim i pravnim činjenicama kao što je Holokaust, tada sloboda izražavanja članom 17. EKLjP-a prestaje da važi. Osim toga, bitan slučaj u ovom kontekstu je i *Witzsch protiv Njemačke*⁵², gdje je ESLjP ustanovio da, u skladu sa stavom koji je prethodno utvrđen u slučaju *Lehideux i Isorni protiv Francuske*, negiranje jasno ustanovljenih historijskih činjenica, kao što je Holokaust, nije zaštićeno članom 10. EKLjP-a, jer se članom 17. EKLjP-a isto isključuje.⁵³

Prema mišljenju Paola Lobba, ESLjP se trenutno nalazi u četvrtoj fazi zabrane negiranja zločina, i na osnovu slučajeva pred ESLjP-om *Orban i drugi protiv Francuske*⁵⁴, te *Janowiec i drugi protiv Rusije*⁵⁵, navedeni autor zaključuje da je ESLjP redefinisao stav naveden u presudi *Lehideux i Isorni protiv Francuske*, gdje je zauzet stav da se negiranje Holokausta ne može smatrati slobodom izražavanja, ali u redefinišanom stajalištu, kako Lobba navodi, ESLjP će u budućnosti primjenjivati član 17. EKLjP-a koji isključuje pozivanje na član 10. EKLjP-a (sloboda izražavanja) i u slučajevima negiranja, opravdanja i glorificiranja najvećih međunarodnih zločina.⁵⁶

51 Ibid. Također pogledati na: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/lehideux-and-isorni-v-france/>.

52 Witzsch protiv Njemačke (broj aplikacije: 7485/03). Dostupno na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22\[%227485/03%22\],%22itemid%22:\[%222001-72786%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22[%227485/03%22],%22itemid%22:[%222001-72786%22]}).

53 Ibid. Također o ovom slučaju pogledati na: <https://futurefreespeech.com/witzsch-v-germany/>.

54 Orban i drugi protiv Francuske (broj aplikacije: 20985/05). Dostupno na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%222001-90662%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%222001-90662%22]}).

55 Janowiec i drugi protiv Rusije (broj aplikacije: 55508/07i 29520/09). Dostupno na: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%222002-2123%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%222002-2123%22]}).

56 Lobba, P., op. cit. 249.

U skladu s izrečenim, kada je u pitanju odnos negiranja zločina i slobode izražavanja, praksa ESLjP-a kazuje da u svakom konkretnom slučaju ESLjP balansira između ova dva pojma, cijeneći posljedice "negiranja" zločina, ali isto tako i posljedice ograničavanja slobode izražavanja. Međutim, bitno u kontekstu ovog teksta jeste činjenica da ESLjP priznaje mogućnost ograničavanja slobode izražavanja, ne samo u slučajevima negiranja Holokausta, nego i u slučajevima negiranja, opravdanja i glorificiranja i drugih značajnih međunarodnih zločina. U tom smislu, praksa ESLjP-a nije toliko određena, ali ipak ostavlja smjernice državama za regulisanje negiranja zločina u domaćem zakonodavstvu. Bitno je navesti da u uporednom pravu, unutar nacionalnih zakonodavstava ne postoji jedinstveno mišljenje o mogućnosti zabrane negiranja zločina, pa je tako Ustavni sud Francuske 2012. godine proglašio neustavnim zakon kojim se zabranjuje negiranje genocida nad Armenima, zbog toga što ograničava slobodu izražavanja. Osim toga, Ustavni sud Španije je na sličan način ustanovio da je "puko" negiranje u suprotnosti sa slobodom izražavanja.⁵⁷

"INZKOV ZAKON" I SLOBODA IZRAŽAVANJA

Naravno, negiranje presuđenih zločina, govorili o Holokaustu, genocidu, zločinu protiv čovječnosti ili ratnom zločinu, da bi bilo u suprotnosti s nacionalnim pravom, a da to ne bi spadalo u sferu slobode izražavanja, potrebno je da to "negiranje" proizvodi određene nepovoljne posljedice po društvo i da ugrožava demokratski pravni poredak. U tom kontekstu, međunarodni i komparativno-pravni standardi, kada govorimo o slobodi izražavanja *per se*, ne dopuštaju niti zabranjuju slobodu izražavanja u smislu negiranja presuđenih zločina, već u ovisnosti od slučaja do slučaja, u ovisnosti od posljedica koje to "negiranje" uzrokuje, odlučuje se da li je navedeno "negiranje" zaštićeno slobodom izražavanja ili nije. Na osnovu prakse ESLjP-a koja je u kontekstu zabrane negiranja zločina i slobode izražavanja analizirana, države imaju pravo ograničiti slobodu izražavanja kako bi zabranile negiranje, opravdanje ili glorificiranje Holokausta, te

57 Ibid. Također o navedenom predmetu pred Ustavnim sudom Španije pogledati u: Coderch, P. S., Puig, A. R., „*Genocide Denial and Freedom of Speech: Comments on the Spanish Constitutional Court's Judgment 235/2007, November 7th*“, InDret, 4/2008.

ostalih teških međunarodnih zločina, ali samo pod uslovom da takvo negiranje, opravdavanje i glorificiranje proizvodi takve posljedice koje mogu našteti demokratskim vrijednostima društva, te samoj stabilnosti društva. Šta u tom kontekstu "Inzkov zakon" propisuje? U tom kontekstu, stav (3) člana 145a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine glasi: „Ko javno odobri, porekne, grubo umanji ili pokuša opravdati zločin genocida, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin utvrđen pravosnažnom presudom u skladu s Poveljom Međunarodnog vojnog suda pridruženom uz Londonski sporazum od 8. kolovoza 1945. ili Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili Međunarodnog krivičnog suda ili suda u Bosni i Hercegovini, a usmjereno je protiv skupine osoba ili člana skupine određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, i to na način koji bi mogao potaknuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv takve skupine osoba ili člana takve skupine...“⁵⁸ Prevashodno, "Inzkovim zakonom" se kažnjava odobrenje, poricanje, grubo umanjivanje ili pokušaj opravdanja samo značajnih međunarodnih zločina, i to presuđenih samo od strane relevantnih sudova, što je u skladu s praksom ESLjP-a. U drugom dijelu se normira da takvo "negiranje" mora biti usmjereno protiv određene skupine, i to na način da potiče na nasilje ili mržnju prema toj skupini, što znači da se ne kažnjava, *per se*, "negiranje" ako ne proizvodi određene posljedice po društvo, što je opet u skladu s praksom ESLjP-a. Preciznije kazano, to je u skladu s testom koji je ESLjP postavio u slučaju *Perinçek protiv Švicarske*. Stoga, ne može se govoriti o "Inzkovom zakonu" kao o zakonu koji propisuje *verbalni delikt*, jer kako je pokazano, spomenuti zakon ne inkriminira "puko" negiranje zločina, već samo ono "negiranje" koje uzrokuje društvene implikacije u vidu izazivanja nasilja ili mržnje prema određenoj grupi. Osim toga, slični zakoni poput "Inzkovog zakona" postoje i u drugim državama. Prema analizi koju su napravili Gačanica i Finkeldey, većina država Evrope normira zabranu negiranja pojedinih ratnih zločina, pa tako Njemačka, Austrija, Francuska i Luksemburg normiraju isključivo zabranu negiranja Holokausta, a Litvanija, Latvija, Česka Republika, Poljska, Portugal i Španija normi-

58 Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine. Broj 26/1. Dostupno na: <http://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>.

raju zabranu negiranje genocida i drugih zločina protiv čovječnosti.⁵⁹ Osim toga, i Crna Gora, Hrvatska i Srbija normiraju kažnjavanje negiranja genocida.⁶⁰ Na koncu, spomenuti zakon zadovoljava kriterije postavljene u EKLjP-u, te ne ograničava na pravno nedopušten način slobodu izražavanja.

DA LI JE “INZKOV ZAKON” POTREBAN BOSNI I HERCEGOVINI?

Iako je ustanovljeno da se “Inzkovim zakonom” ne krše osnovna ljudska prava, konkretno pravo na slobodu izražavanja, potrebno je ustanoviti da li je ovakav zakon bio potreban Bosni i Hercegovini, odnosno razmotriti da li je postojala svrshodnost pri donošenju ovakvog zakona. Kako navode Gačanica i Finkeldey, zbog upotrebe poricanja, trivijalizacije, odobravanja zločina u svrhu održavanja trajnog stanja sukoba u nekom društvu, neophodnost zabrane negiranja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina se nameće nužnom već sama po sebi.⁶¹ U tom kontekstu, negiranje zločina u Bosni i Hercegovini je služilo, a i još uvijek služi, za održavanje postojećih podjele i razdora među narodima Bosne i Hercegovine, odnosno, negiranje se koristi u političke svrhe kako bi se etnonacionalne politike osnažile na uštrb vladavine prava i ljudskih prava. Fabian Salvioli, specijalni izvjestilac za Ujedinjene nacije⁶² je istakao bitnost ostvarivanja transicijske pravde, odnosno sankcionisanja negiranja zločina.⁶³ U političkoj situaciji kakva postoji u Bosni i Hercegovini, negiranje zločina bio je *modus operandi* političkih elita u Bosni i Hercegovini, naročito onih u RS-u, koje su nažalost negiranje zločina, neopravdano i neutemeljeno, pokušale da upgrade u identitet srpskog naroda.⁶⁴ U skladu s

59 Gačanica, L., Finkeldey, C., op. cit. 16.

60 *Ibid*, 16.

61 *Ibid*, 26.

62 Puni naziv funkcije Fabian Salviolija glasi *Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence*.

63 Pogledati na: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27952&LangID=E>.

64 Više o tome na: <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2021/6/23/zasto-srpski-nacionalisti-proglasavaju-sopstveni-narod-genocidnim>.

navedenim, donošenje spomenutog zakona predstavlja civilizacijski iskorak u smislu ostvarivanja ideje vladavine prava. Jer, navedenim zakonom se ne štite "bošnjačka prava", već ljudska prava svih žrtava genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina. Poistovjećivati identitet srpskog naroda s negiranjem zločina, u najmanju ruku predstavlja opasnost ne samo za srpski narod, već i za šиру međunarodnu zajednicu, jer nijedan narod ne može u svom identitetu sadržavati negiranje zločina, osim ako političke elite tog naroda umjetno ne pokušavaju taj identitet nametnuti svom narodu.⁶⁵

Nadalje, kao što je poznato, sve tri vrste zločina su počinjene u Bosni i Hercegovini, od genocida, zločina protiv čovječnosti do ratnih zločina⁶⁶, ali u tom smislu najvažniji zločin predstavlja zločin genocida koji je počinjen u Bosni i Hercegovini, i to ne samo u Srebrenici.⁶⁷ Razlog zašto zločin genocida predstavlja najbitniji zločin u smislu negiranja zločina je činjenica da je genocid proces koji se, kako je to definisao Gregory Stanton, razvija u deset faza: razvrstavanje, obilježavanje, diskriminacija, dehumanizacija, organizacija, polarizacija, priprema, progonstvo, istrebljenje i negiranje.⁶⁸ Kako navodi Lapandić Nermin, Bosna i Hercegovina se prema njegovom mišljenju nalazi u 11. fazi genocida - koju Lapandić naziva *kontinuitet genocida*.⁶⁹ Slično razmišljanje ima i Hikmet Karčić, koji ovu fazu genocida koja postoji u Bosni i Hercegovini naziva fazom *triumfalizma*, gdje se od osuđenih osoba za genocid pokušavaju napraviti žrtve ili heroji.⁷⁰ Iz navedenih

⁶⁵ O tome pogledati na: <https://www.oslobodenje.ba/vijesti/bih/stevandic-protiv-rs-a-se-sprema-kabulski-scenario-683833>.

⁶⁶ O presudama za zločin genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina pogledati u bazi podataka MKSJ-a dostupnoj na: <https://www.icty.org/bcs/cases/spisak-presuda>.

⁶⁷ Kako smo prethodno naveli, Nikola Jorgić je osuđen za genocid počinjen u Doboju.

⁶⁸ Vidi u: Lapandić, N., „Jedanaesta faza genocida u Bosni i Hercegovini“, „Srebrenica 1995-2015: evaluacija nasljedja i dugoročnih posljedica genocida“ Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije održane 9-11. jula 2015. godine, Sarajevo, Tuzla, Srebrenica (Potočari), 2016., 64-67.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Karčić, H., *Triumphalism: The final stage of the Bosnian genocide* u: Cox, J. et al., *Denial: The Final Stage of Genocide*, Routledge, Oxon, 2022., 108-109.

razloga, Bosni i Hercegovini je bio potreban ovakav zakon, kojim će se, ako implementacija zakona bude u skladu s postavljenim normativnim očekivanjima, onemogućiti završna faza genocida, odnosno negiranje istog. Zbog toga, "Inzkov zakon" predstavlja civilizacijski iskorak za Bosnu i Hercegovinu i kao takav, nikako ne može predstavljati uzrok blokade državnih institucija, jer ovaj zakon ni jednom svojom odredbom, kako se pokazalo, nije usmjeren protiv bilo kojeg naroda u Bosni i Hercegovini. Naprotiv, spomenuti zakon je donesen kako bi zaštitio žrtve zločina, bez obzira radilo se o bošnjačkim, hrvatskim, srpskim, jevrejskim, romskim žrtvama ili žrtvama bilo koje druge etničke pripadnosti, ili se radilo o žrtvama koje se etnički ne izjašnjavaju.

ZAKLJUČAK

Na osnovu svega iznesenog, može se zaključiti da je "Inzkov zakon" donesen u skladu sa standardima EKLjP-a kada je riječ o pravu na slobodno izražavanje. U tom smislu, konsultovanaje praksa ESLjP-a, na osnovu koje se zaključilo da se spomenutim zakonom ni u kojem smislu na pravno nedopušten način ne ograničava pravo na slobodu izražavanja. U tu svrhu su analizirane relevantne presude ESLjP-a koje pokazuju da, danas, države imaju pravo da ograniče pravo na slobodu izražavanja, ne samo kako bi zabranile negiranje zločina Holokausta, već kako bi zabranile i negiranje drugih bitnih međunarodnih zločina, poput genocida. Također, u radu je pokazano da spomenuti zakon ni u kom smislu ne predstavlja zakon koji je usmjeren protiv srpskog naroda. Naprotiv, u radu je pokazano da spomenuti zakon na jednak način štiti žrtve zločina bez obzira na etničku pripadnost žrtava. Osim pravne prihvatljivosti spomenutog zakona, u radu je pokazano da je definitivno postojala i društvena potreba za donošenje ovakvog zakonskog rješenja. Svrha istog se, prije svega, ogleda u ostvarenju tranzicijske pravde, ali također i u dalnjem one-mogućavanju negiranja, prevashodno zločina genocida – primarno od strane političke elita u Republici Srpskoj.

LITERATURA

1. Belavusau, U., „*Perinçek v. Switzerland (Eur. Ct. H.R.)*“ International Legal Materials, 55(4), 2016.
2. Coderch, P. S., Puig, A. R., „*Genocide Denial and Freedom of Speech: Comments on the Spanish Constitutional Court's Judgment 235/2007, November 7th*“, InDret, 4/2008.
3. Ferhatović, A., Trlin, D., „*Krivičnopravni aspekt govora mržnje kao zloupotreba prava na slobodu izražavanja*“, Pregled: časopis za društvena pitanja, 2/2019, 2019.
4. Gačanica, L., Finkeldey, C., (2019.), *Calling War Atrocities by Their Right Name: Regulating a Ban on Denial, Trivialisation, Justification or Condonation of Genocide, the Holocaust, Crimes against Humanity or War Crimes*, FourmZDF, TRIAL International, Sarajevo.
5. Green, M. H. (2020.), *Izvještaj o negiranju genocida u Srebrenici 2020*, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica.
6. Grimm, D., *The Holocaust Denial Decision of the Federal Constitutional Court of Germany* u: Hare, I., Weinstein, J., *Extreme Speech and Democracy*, Oxford University Press, Oxford, 2009.
7. Gurda, V., Mahmutović, Dž., Iveljić, M., „*Procesuiranje ratnih zločina u vlastitom dvorištu: Neki pokazatelji petnaestogodišnjeg rada odjela za ratne zločine suda Bosne i Hercegovine*“, Monumenta Srebrenica, vol. 10, 2021.
8. Gurda, V., „*Sporazumi o priznanju krivnje za ratne zločine u Bosni i Hercegovini: između pokajanja i konsenzualne pravde*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, vol. 6, br. 1-2, 2020.
9. Hennebel, L., Hochmann, T., (2011.), *Genocide Denials and the Law*, Oxford University Press, Oxford.
10. Herceg Pakšić, B., „*Tvorba novih standarda u slučajevima teških oblika govora mržnje: negiranje genocida pred Europskim sudom za ljudska prava*“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 67, br. 2, 2017, 247.

11. Karčić, H., *Triumphalism: The final stage of the Bosnian genocide*: Cox, J. et al., *Denial: The Final Stage of Genocide*, Routledge, Oxon, 2022.
12. Lapandić, N., „*Jedanaesta faza genocida u Bosni i Hercegovini*“, „Srebrenica 1995-2015: evaluacijanaslijeda i dugoročnih posljedica genocida“ Zbornik radova sa Međunarodne naucne konferencije održane 9-11. jula 2015. godine, Sarajevo, Tuzla, Srebrenica (Potočari), 2016.
13. Mahmutović, Dž., Muharemović, M., „*Prva presuda za genocid u Evropi nakon Drugog svjetskog rata*“, *Monumenta Srebrenica*, 2/2013 (2), 2013.
14. Memišević, E., „*Krivičnopravna zabrana poricanja genocida – dozvoljeno ograničavanje slobode izražavanja?*“ *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, LVIII, 2015.
15. Mudrić, M., „*Međunarodni kazneni sud*“, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 40 (83), 2006.
16. Omerović, E., Hrustić, A., „*Sloboda izražavanja i govor mržnje: odgovor države Bosne i Hercegovine*“, *Analji Pravnog fakulteta u Zenici*, 13 (25), 2020.
17. Pégorier, C., „*Speech and Harm: Genocide Denial, Hate Speech and Freedom of Expression*“, *International Criminal Law Review*, 18(1), 2018.
18. Seizović, Z. (2016.), *Međunarodno humanitarno pravo*, Dobra knjiga, Sarajevo.
19. Seizović, Z., „*Posljedice presude Međunarodnog suda pravde po tužbi Bosne i Hercegovine protiv Savezne Republike Jugoslavije*“, *Pravna misao*, 1/2, 2019.
20. Shaw, N. M. (2008.), *International Law: Sixth Edition*, Cambridge University Press, Cambridge.
21. Sokol, A. (2021.), *Regulacija govora mržnje i dezinformacija u Bosni i Hercegovini: propisi i praksa*, SEENPM/Mirovni institut/Fondacija Mediacentar, Tirana/Ljubljana/Sarajevo.
22. Somun, H. (2017.), *Jesmo li antisemiti? - Veze naroda bivše Jugoslavije sa Jevrejima i Palestincima*, Rabic, Sarajevo, 175-180.

“INZKO’S LAW” AND RESTRICTIONS ON FREEDOM OF EXPRESSION - HAS THE “LEGISLATOR” GONE TOO FAR?

Benjamin Nurkić, MA

PhD student at University of Tuzla, Faculty of Law

e-mail: bnurkic@bih.net.ba

ABSTRACT

By adopting amendments to the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, High Representative Valentin Inzko regulated the ban on denial of genocide, crimes against humanity and war crimes, thus stirring up passions in the relations between political elites in Bosnia and Herzegovina. In this paper, the author analyzes the possible problem of restricting freedom of expression by regulating the prohibition of denial of genocide, crimes against humanity and war crimes with “Inzko’s law”. In addition, the author discusses the possible implications of the adopted amendments to the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, and in that sense, the author considers the achievements of the adopted amendments in the future.

Key words: crime of genocide, Inzko Law, freedom of expression, ECHR.

